

Aetas 40. évf. 2025. 3. szám, 85–90.

ISSN 0237-7934

DOI 10.14232/aetas.2025.3.85-90

www.aetas.hu

E. KOVÁCS PÉTER

HUN-REN-DE Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete
Kutatócsoport

Egy hazudozó a Sárkány-rendben*

ABSTRACT. *A Liar in the Order of the Dragon.* Sigismund of Luxembourg decided on attacking Venice after losing Dalmatia (1409). One of his most important allies in Italy was the Carrara family, from whom the City of Lagoons acquired the city of Padua in 1404. The king hoped that the former supporters of the family, and the still living Marsilio da Carrara, and his brother, Giacomo da Carrara would aid him in the military conflict against the Republic. For this reason, he awarded the brothers with the title of vicar, and even inducted the latter into the Order of the Dragon. The problem, however, was that Giacomo da Carrara was not alive by that time, as he was executed by the Venetians in 1406. The person claiming to be him in Buda was a charlatan.

Keywords: *Sigismund, King of Hungary, Order of the Dragon. Giacomo da Carrara, Pipo of Ozora, Wilhelm Altmann*

A Carrara családtól Velence által 1405-ben megszerzett város, Padova egykori birtokosai közül Marsilio da Carrara úgy gondolta, hogy érdemes lenne szövetkeznie az újonnan német királlyá választott Zsigmonddal. Az uralkodó, annak ellenére, hogy semmilyen rokoni szál nem kötötte őket össze, azért tartotta érdemesnek az itáliai família támogatását, mert abban reménykedett, hogy a Velence elleni háborúban mint régi hívei őt fogják támogatni.¹ Elsősorban ezért erősítette meg 1412. január 4-én Giacomo és Marsilio da Carrarát Padova városának birodalmi vikáriusi posztján.² A dolog szépséghibája az, hogy kettejük közül ekkor Marsilio élt, viszont Giacomo már halott volt, mivel apjával és másik testvérével (Francesco) együtt 1406 januárjában a velenceiek kivégezték.³ Akkor hát hogyan kerülhetett sor a nominálásra? A válasz meglepőnek tűnik, de igaz. 1411 végén egy hamis Giacomo da Carrara⁴ indult el Budára, és hamarabb kellett odaérnie, mint Marsilio da Carrarának. A szélhámost Magyarországon senki sem ismerhette, és a családja iránti megbecsülés, no meg a velencei háború megindítása vezethette a királyt arra, hogy december 23-án a Sárkány-rend tagjává

* A kutatást a NKFIH (K 131711) „A középkori magyar hadszervezet forrásai Európában 1301–1437” című projekt támogatta.

¹ A Carrarese család utolsó éveiről (1381–1405): Simioni: *Storia di Padova*, 530–568.; Cittadella: *Storia della dominazione Carrarese*, 370–374.; Varanini: *Venezia e l'entroterra*, 210–211.

² Ők ketten testvérek, II. Francesco da Carrara (Il Novello) fiai. RI XI/1. 154. sz. 1412. 1. 4. Buda.; ZsO III. 1675. sz.

³ A Roberto Cessi tiszteletére összeállított tanulmánykötetet használtam. Cessi: *Padova medioevale*, 239. Giorgio Dolfin szerint Francesco da Carrara járt Magyarországon. A pontos dátumot nem adja meg, de útjára mindenképpen még Mária királyné kiszabadítása előtt kerülhetett sor. Dolfin: *Cronica dela nobil cità de Venetia*, 124–125.

⁴ Többet nem teszem neve elé a hamis jelzót, jóllehet valóban semmi köze nem volt az igazihoz.

fogadta. Az oklevélben a titulusa Carrara hercege és comes Anquillararie.⁵ A következő év elején pedig jött az említett közös megerősítés.⁶ A *Societas Draconistarum*ot Zsigmond 1408-ban alapította. Elsődleges céljának az ellenség, különösen az Oszmán Birodalommal szembeni küzdelem, a kereszténység védelme, valamint a királyi hatalom megerősítése számított. A kiválasztott 24 főúr hűséget esküdt az alapítónak, a királynénak, továbbá valamennyi megszületendő mindkét nembeli gyerekeiknek. Később számos külföldit is felvettek a Sárkány-rendbe.

A következő sorokban arra keresem a választ, hogy „Giacomo” miként tudta a magyar udvart, élén Zsigmonddal az orránál fogva vezetni. Egyrészt kihasználta a hírek korszakra jellemző lassú áramlását, másrészt nem először adta ki magát Giacomo da Carrarának. Giovanni Morelli korabeli krónikája (*Ricordi*) szerint⁷ 1410. március 19-én megjelent Firenzében,⁸ ahol elment Marsilio da Carrara házába, aki kijelentette, hogy a jövevény nem az igazi testvére, és ezt barátai is megerősítették.⁹ A városban kételkedtek, mert viselkedése és szokásai arra utaltak, hogy valóban az, akinek mondja magát, hiszen udvarias volt, vidám és könnyelmű.¹⁰ Jól tudjuk, a három felsorolt tulajdonság nem más, mint a szélhámosság alfája és omegája. Vakmerőnek kellett lennie, ha „testvére” házába merészkedett, és érthetetlen, hogy Marsilio da Carrara tiltakozása ellenére a firenzeiek miért hittek neki, és tartották továbbra is II. Francesco da Carrara (Il Novello) fiának, olyannyira, hogy egy kortárs költő, Manetto Ciacchieri egy canzonéban védelmébe vette.¹¹ Ő tehát azok közé tartozott, akik kiálltak „Giacomo” mellett, szemben másokkal, akik joggal vonták kétségbe kilétét.¹² Mint írja, hazugnak gondolták, alaposan helybenhagyták, majd kifosztották, végül, jöllehet bántalmazóit barátainak tartotta, kiűzték a városból.¹³ Sienába ment, ahonnan levélben kérte Firenze vezetőitől,¹⁴ hadd térhessen vissza. A pozitív válasz után ismét beléphetett a toszkán város falai közé, ahol újra sok ellensége lett, akik inkább testvérei és régi barátai, és nem pedig idegenek köréből kerültek ki. Végül mostanáig (1411 májusában járunk) újra úgy tartották Firenzében, hogy valóban ő Giacomo Carrara,¹⁵ és tisztelettel tekintettek rá.¹⁶ Egy másik bejegyzésben viszont a krónikás utólag megjegyezte, hogy bizonyos idő elteltével világossá vált, hogy az említett „messer Jacopo” nem ő volt, és ezt biztosnak vélik.¹⁷

Sajnos arra nincs adat, mikor és miért állt tovább Firenzéből a hamis Giacomo. Talán ellenzői táborra kényszerítette erre, vagy egyszerűen nem profitált semmit a kialakult helyzetből, s emiatt hagyta ott a várost. Az, hogy Zsigmond felkeresése mellett döntött, arra utal, hogy alaposan ismerhette a Carrarák belső viszonyait. Nyilván tudta, hogy Magyarországon könnyedén el tudja titkolni hamis kilétét, anélkül, hogy gyanút keltene. Megjegyzem, itt egyszerűbb lehetett szélhámoskodni, mint Itáliában, ahol gyorsabban eljuthattak a hírek az

⁵ RI XI/1. 152. sz. 1411. 12. 23. Buda.; ZsO III. 1416.

⁶ RI XI/1. 154. sz. 1412. 1. 4. Buda.; ZsO III. 1675. sz.

⁷ Életére lásd: Pandimiglio: Morelli, Giovanni, i. m.

⁸ Megjelenésének semmi nyoma sincs a levéltári bejegyzésekben: Medin: *Un falso*, 11–12.

⁹ Az bizonyos, hogy Marsilio da Carrara a városban talált menedéket. Medin: *Un falso*, 12.

¹⁰ Medin: *Un falso*, 10–11.

¹¹ Medin: *Un falso*, 16–18.

¹² Stoppelli: Ciacchieri, Manetto, i. m.

¹³ Stoppelli: Ciacchieri, Manetto, 11.

¹⁴ A Signorián kívül barátainak is írt.

¹⁵ Értsd: az igazi Giacomo da Carrara.

¹⁶ Medin: *Un falso*, 11.

¹⁷ Értsd: nem megbukni. Uo.

egyik városból a másikba, lehettek azok akár hamisak vagy igazak, míg az Alpokon túli területekre csupán véletlenszerűen tévedhetett át őt esetleg leleplező információ. Ezt használta ki Giacomo da Carrara, de szépen alakuló karrierjébe csúnyán beleszólt a Budára érkező Brunoro della Scala, aki 1412. január 11-én felvételt nyert a Sárkány-rendbe,¹⁸ 22-én pedig Verona és Vicenza vikáriusi címét kapta meg az uralkodótól.¹⁹ Zsigmond nem érte be ennyivel. A birodalom békéje érdekében kibékítette a régóta viszálykodó Giacomo da Carrarát és Brunoro della Scalát.²⁰ Roberto Cessi szerint az ellenszenv egyik oka a kétséges identitás fel- említése lehetett.²¹ Ez nem kizárt, de kettőjük ellentétének más oka is lehetett, ám erről egyelőre semmit sem tudunk. Marsilio da Carrara érkezésével viszont alapjaiban változott meg a helyzet. Az iratokból sajnos nem derül ki, hogy a személyes találkozás leplezte-e le a csalót, vagy hamarabb elhagyta a várost. Én az utóbbit tartom valószínűnek, annak ellenére, hogy 1412. január 4-én együtt erősítették meg őket vikáriusként.²² A helyzetet két körülmény tovább bonyolítja. Egyrészt a bejegyzés szélén különféle megjegyzések olvashatók; az irat oldalán például ez áll: „*non emanavit*”. Másrészt az oklevelet két példányban állították ki, és mindkét fél kapott belőle egyet-egyet (*Hec littera duplicata est et cuilibet predictorum data fuit una*).²³ Mivel a kancelláriai jegyzetet bármikor odaírhatták, eldönthetetlen, hogy ez egyszerre történt-e. Szerintem ez kizárt, Marsilio da Carrara sokkal később kaphatta meg a saját darabját, hiszen ellenkező esetben tisztázta volna a helyzetet. Talán akkor szembesülhetett az áltestvér működésével, amikor átadták neki a dokumentumot. Sajnos azokat a leveleket, amelyeket Marsilio da Carrara küldött Budáról családja szimpatizánsához, Corrado Boiani lovaghoz, sokkal később fogalmazták.²⁴ Az igazi leszármazott szavai viszont sokatmondók: „*io non son suo frater*”,²⁵ ami egybecseng a firenzei krónikás említett soraival.

Úgy látom, hogy mielőtt még Marsilio da Carrara megérkezett volna Budára, Giacomo da Carrara már megszerezte a kinevezéseket, és elhagyta a királyi udvart, de mindenképpen csak 1412. január 4-e után,²⁶ mégpedig azzal a paranccsal, hogy csatlakozzon Ozorai Pipo

¹⁸ RI XI/1.159. sz. 1412. 1. 11. Buda.; ZsO III. 1538. sz. Zsigmond több helyre is elküldte, hogy Brunoro della Scala birodalmi vikárius és a Sárkány-rend tagja lett. VIII. Amédée de Savoie: MNL OL DF 287745. 246r-247r. 1412. 1. 22-e után. Buda. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO III. 1507. sz. Bertoldo Orsini: MNL OL DF 287745. 247r-v. 1412. 1. 22-e után. Buda. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO III. 1546. sz. Genova városa: MNL OL DF 287745. 247v-248r. 1412. 1. 22-e után. Buda. Zsigmond oklevele. Regesztája: ZsO III. 1547. sz.

¹⁹ Értsd: birodalmi vikáriusi címet. RI XI/1. 176. sz. 1412. 1. 22. Buda.

²⁰ Az eredeti irat szövegében ezt olvashatjuk: „*Cum igitur ab olim adversario humani generis seminante inter nobiles Jacobum ducem Cararie et comitem Anquillarie Padueque vicarium imperialem ab una et Brunoro de la Scala filium quondam Guilhelmi Verone et Vincentie similiter vicarii imperialis per nos constitutos et reintegretos diversarum et grandiumurbationum tempestates.*” RI XI/1. 185. sz. 1412. 1. 30. Buda. Wilhelm Altmann az oklevél keletkezését kérdőjellel január 30-ára tette. Az biztos, hogy 1412. január 22-e után keletkezett, hiszen már kész tényként említik, hogy Brunoro della Scala birodalmi vikárius.

²¹ Cessi: *Padova medioevale*, 243.

²² RI XI/1. 154. sz. 1412. 1. 4. Buda.

²³ RI XI/1. 154. sz. 1412. 1. 4. Buda.

²⁴ Corrado Boiani 1411-ben szülővárosában (Cividale) a tanács provizora, lovagi címmel (*miles*) említik. Roberto Cessi szerint 1412 telén Itáliában harcolt Ozorai Pipo oldalán. Cessi: *Padova medioevale*, 242. Ez elképzelhető, de 1412. január 12-én már Budán találjuk. RI XI/1. 161. sz. 1412. 1. 12. Buda.

²⁵ A leveleket 1412. május 25-én és május 30-án írta. Cessi: *Padova medioevale*, 242–243.

²⁶ Ezen a napon, miként írtam, még kiváltságot kapott.

csapataihoz, amit Cividale városának írt leveléből tudunk.²⁷ A csatamezőn nem találkozott a hadvezérrel, ellenben Neustadtban igen (*quia dominum Piponem in quadam villa Neustot nuncupata invenimus*).²⁸ Ez azért fontos, mert a találkozó színhelyére mindketten más céllal és ellenkező irányból érkeztek. A temesi ispán Zsigmond parancsára hagyta el Itáliát, de 1412. február 7-re még összehívatta a friuli parlamentet.²⁹ Majd Udine következett, ahová a hónap 10. napján már megérkezhetett.³⁰ 12-én Cividaleben állomásozott,³¹ egy nappal később pedig Medeából írt Udinének.³² Mivel a hely legfeljebb 25 kilométerre van Cividaletől, az utóbbi városból 13-án már távozhatott, hogy Görz irányába vonuljon. A következő adat már az említett Neustadttra vonatkozik,³³ ami arra utal, hogy Zágráb irányában haladt. Az, hogy Ozorai Pipót 1412. február 26-án már Kaproncán találjuk,³⁴ alátámasztja feltételezésemet.

Giacomo da Carrara viszont bizonyos súlyos ügyek miatt visszafordult Neustadtból: az egyik lova úgy megrúgta a lábát, hogy az eltörött. Nagy fájdalmi miatt kénytelen volt a Zágráb környékén található Belovárban maradni.³⁵ Mint írja, a Mindenható segítségével reménykedik gyors felgyógyulásában, és abban, hogy bizonyos ügyek elintézése végett, amelyeket most nem akar részletezni, visszatérhet Zsigmondhoz. Szándékában áll késlekedés nélkül visszatérni a temesi ispánnal, és a legnagyobb fegyveres kísérettel Friuli tartományába vonulni, hogy visszaszerezze uralmát, és valamennyi szövetségesét megszabadítsa a velenceiek igazságtalan és állandó zsarnokságától.³⁶ Ha a térképre nézünk, jól látszik, hogy

²⁷ I-UDc Fondo Principale. 896. k. Codex Diplomaticus Frangepanae 334. sz. 1422 (sic!). 3. 1. Belver. Giacomo da Carrara oklevele. A kéziratban nem r. és v. oldalakat adnak meg, hanem számokat. Minden egyes oklevél külön numerus alatt található – ez a további említésekre is vonatkozik. Kiadása: Verci: *Storia della Marca Trivigiana e Veronese. Documenti*, 2172. sz. Az oklevél dátumát mind a másolatban, mind a kiadásban tévesen 1422. március 1-jére teszik. A helyes időpont az 1412-es év, mert Giacomo da Carrara a szövegben arról tudósította Cividale városát, hogy Zsigmond Padova birodalmi vikáriusi címét adományozta neki, és Ozorai Pipóhoz küldte Friuliba bizonyos fontos ügyekben.

²⁸ I-UDc Fondo Principale. 896. k. Codex Diplomaticus Frangepanae 334. sz. 1422 (sic!). 3. 1. Belver. Giacomo da Carrara oklevele. Kiadása: Verci: *Storia della Marca Trivigiana e Veronese. Documenti*, 2172. sz. Neustadt ma Novo Mesto Szlovéniában.

²⁹ Leicht: *L'esilio di Tristano Savorgnan*, 11. Remigio Tosoratti szerint a gyűlésen megjelent III. Friedrich von Ortenburg birodalmi vikárius is. Tosoratti: *Il Quattrocento*, 338.

³⁰ 1412. február 10-én Ozorai Pipó Udinében, Zsigmond nevében, megerősítette birtokaikban II. Antonio Pancierát és testvérét. *Annali del Friuli*. VI. 231. A bejegyzés dátuma: 1412. február 10., Udine mellett a táborban. Erről máshol nem találtam adatot.

³¹ Tristano Savorgnan ezen a napon itt tette le hűségesküjét. Leicht: *L'esilio di Tristano Savorgna*, 11.

³² I-UDc. Collezione Joppi 244. k. Dignitas privilegia et autoritas civitatis Utini. 1412. február 13. Medea. Ozorai Pipó temesi ispán oklevele. A kötetben nem közölnek oldalszámokat. A 19. századi másolatokat nem kronologikus rendben tárolják.

³³ I-UDc. Fondo Principale. 896. k. Codex Diplomaticus Frangepanae 334. sz. 1422. (sic!) 3. 1. Belver. Giacomo da Carrara oklevele. Kiadása: Verci: *Storia della Marca Trivigiana e Veronese. Documenti*, 2172. sz.

³⁴ MNL DF 261940. (1412). 2. 26. Kapronca. Ozorai Pipó temesi ispán oklevele. Kiadása: Ortway: *Oklevelek*, I. 176. sz. (hibás dátummal). Regesztája: ZsO III. 1797. sz. A levél év nélküli. Borsa Iván/Mályusz Elemér datálása elfogadható, de az ehhez fűzött magyarázat nem. Megjegyzem, 1412. március 15-én már biztosan megérkezett Lublóra. C. Tóth: *Zsigmond király*, 483.

³⁵ Belovar (Belver) valóban nagyon közel fekszik Zágrábhöz. Nem tévesztendő össze Belovárral.

³⁶ I-UDc Fondo Principale. 896. k. Codex Diplomaticus Frangepanae 334. sz. 1422 (sic!). 3. 1. Belver. Giacomo da Carrara oklevele. Kiadása: Verci: *Storia della Marca Trivigiana e Veronese. Documenti*, 2172. sz.

alaposan eltávolodott Neustadttól, de ennek okára csupán feltételezéseim vannak. Zsigmond, amikor még hitt neki, valóban Itáliába küldhette, de sereget biztosan nem adott mellé, jöllehet Giacomo da Carrara padovai kapcsolataival hitegethette.³⁷ Azt is el tudom fogadni, hogy találkozhatott Ozorai Pipóval, mindenesetre az időpontok és a helyek ennek nem mondanak ellent.³⁸ Nehéz megmondani, hogy mire gondolhatott, amikor összetalálkoztak. Hamis inkognitójáról még nem tudhattak, ellenben kizártnak tartom, hogy a magyar hadvezér parancsára fordult volna vissza. A lovakra történő hivatkozása akár igaz is lehet, de emiatt miért kellett legalább 80 kilométert visszavonulnia? Mégis utasítást kapott, hogy menjen Zágrába? Netán valóban azt gondolta, miként Civaldéhoz intézett levelében írta, hogy viszsza a királyi udvarba? Ezek a kérdések elsősorban amiatt maradnak megválaszolatlanul, mert ezután nyomtalanul eltűnt. A Zsigmondkori Oklevéltárban jelzett „*Zwen herren von Padaw*” kifejezés nem őt jelöli, mint aki 1412 májusában Zsigmond udvarában volt,³⁹ jöllehet a mutató név szerint őt adja meg (755. l.), és a „*Padaw*” szót Padovaként feloldva a helységregiszter (824. l.) is áttételesen szintén rá utal. A magyar uralkodó, miután tisztázódtak a viszonyok, bizonyára elengedte Giacomo da Carrara kezét, ezért nem találkozunk vele többet a király okleveleiben.⁴⁰

Wilhelm Altmann munkájának megjelenése óta Giacomo da Carrarát nagy előszeretettel soroljuk a Sárkány-rend tagjai, valamint a birodalmi vikáriusok közé.⁴¹ Érthető módon adatait mindenki átvette,⁴² természetesen ez alól én sem vagyok kivétel. Először Antonio Medin leplezte le firenzei ténykedéseit 1893-ban,⁴³ de 100 példányban megjelent írása nem volt más, mint egy házasságot (Brunelli Bonetti-De Puppi) köszöntő nászajándék,⁴⁴ emiatt nem gondolom, hogy az ifjú pár, a családtagok és a meghívott vendégek alaposan elmerültek volna tanulmányozásában. Viszont Roberto Cessi 1913-ban újfent megvizsgálta Giacomo da Carrara életét, és részben tisztázta a szélhámós magyarországi füllentéseit.⁴⁵ Ezzel a rövid tanulmánnyal magam követem a sorban, így hát e politikai szédelgés részletei lassan tisztázódnak, újabb bizonyítékként az örök igazságnak: a bűnös elnyeri büntetését. Esetünkben három tanulmány is született róla.

³⁷ Később ezt tette Marsilio da Carrara és Brunoro della Scala is. Az utóbbi természetesen veronai híveinek erejét bizonygatta Zsigmondnak.

³⁸ Giacomo da Carrara március elsején múlt időben tett említést a neustadti találkozásokról. Mivel Ozorai Pipó 1412 februárjának a közepe táján indult el Magyarországra, és a városka beleilleszthető útvonalába, így akár igaz is lehet az itáliai pernahajder állítása.

³⁹ MNL OL DL 39277. 1412. (május). Zsigmond budai udvarában tartózkodó fejedelmek és előkelők névsora. Kiadása: Ortway: *Oklevelek*, I. 288. sz. Regesztája: ZsO III. 2224. sz. Lásd még: Mályusz: *Zsigmond király uralma*, 85.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ RI XI/1. 152. sz. 1411. 12. 23. Buda. ZsO III. 1416.; Uo. 154. sz. 1412. 1. 4. Buda.; ZsO III. 1675. sz.

⁴² Csak néhány példa: Varjú: *Regesta Imperii XI.*, 47.; Baranyai: *Zsigmond király ú. n. Sárkány-rendje*, 701. Legújabbban: Beinhoff: *Die Italiener am Hof Kaiser Sigismunds*, 52., 62., 204., 219., 235.

⁴³ Munkáját 1893-ban írta, és 1410-ben már tudható volt, hogy szélhámossal van dolgunk.

⁴⁴ Medin: *Un falso*, i. m.

⁴⁵ Munkáját 1913-ban írta, és az 1411-es évvel kezdte vizsgálatait. Lásd: *Padova medioevale*, i. m.

BIBLIOGRÁFIA

Levéltári források

Biblioteca Civica Vincenzo Joppi-Udine (I-UDc)

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Fényképgyűjtemény (MNL OL DF)

Diplomatikai Levéltár (MNL OL DL)

Kiadott források

Dolfin, Giorgio: *Cronicha dela nobil cità de Venetia et dela sua provintia et destretto. Origini–1458.* A cura di Angela Caracciolo Aricò. Introduzione di Angela Caracciolo Aricò. Trascrizione e note di Chiara Frison. Tomo 2. Venezia: Centro di studi medievali e rinascimentali "E. A. Cicogna", 2009. (Medioevo e rinascimento. Testi.)

Ortvay Tivadar (sajtó alá rendezte): *Oklevelek Temesvármegye és Temesváros történetéhez.* Másolta és gyűjtötte Pesty Frigyes. 1. k. 1183–1430. Pozsony: Éder István Könyvnyomdája, 1896. (Temesvármegye és Temesváros története. 4.)

Regesta Imperii XI/1. Die Urkunden Kaiser Sigismunds (1410/11–1424). Verzeichnet von Wilhelm Altmann. Innsbruck: Verlag der Wagner'schen-Universitäts-Buchhandlung, 1896. (RI)

Zsigmondkori Oklevéltár (1411–1412). 3. k. Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1993. (ZsO.III.)

Szakirodalom

Annali del Friuli. Raccolta delle cose storiche appartenenti a questa regione. Compilati dal Conte Francesco di Manzano. Volume 6. Udine: Tipografia di Giuseppe Seitz Editrice, 1868.

Baranyai Béla: *Zsigmond király ú. n. Sárkány-rendje.* Századok, 60 évf. (1926) 561–591., 681–719.

Beinhoff, Gisella: *Die Italiener am Hof Kaiser Sigismunds (1410–1437).* Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995.

Cessi, Roberto: *Ancora del falso Iacopo da Carrara.* In: uő: Padova medioevale. Studi e documenti raccolti e riediti. Volume 1. Padova: Erredici 1985. 239–245.

Cittadella, Giovanni: *Storia della dominazione Carrarese in Padova.* Vol. 2. Padova: Tipografia del Seminario 1842.

C. Tóth Norbert: *Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma. Uralkodásának elejétől az 1420-as évekig.* Századok, 138. évf. (2004) 465–494.

Leicht, Pier Silverio: *L'esilio di Tristano Savorgnan.* Memorie Storiche Forogiuliesi, vol. 37. (1941) 1–49.

Mályusz Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon 1387–1437.* Budapest: Gondolat, 1984.

Medin, Antonio: *Un falso Jacopo da Carrara a Firenze.* Padova: Tipografia Fratelli Gallina, 1893.

Pandimiglio, Leonida: *Morelli, Giovanni.* In: Dizionario Biografico degli Italiani, 76. kötet (2012) www.treccani.it. Letöltés: 2025. március 15.

Simioni, Attilio: *Storia di Padova dalle origini alla fine del secolo XVIII.* Padova: Randi, 1968.

Stopelli, Pasquale: *Ciacchieri, Manetto.* In: Dizionario Biografico degli Italiani, 25. kötet (1981) www.treccani.it. Letöltés: 2025. március 15.

Tosoratti, Remigio: *Il Quattrocento della terra di San Daniello.* In: San Denêl. Venuti, Carlo – Vicario, Federico (a cura di): San Daniele del Friuli: Società Filologiche Furlane, 2004. 311–476.

Varanini, Gian Maria: *Venezia e l'entroterra (1300 circa–1420).* In: Storia di Venezia. Volume 3. La formazione dello Stato patrizio. A cura di Girolamo Arnaldi, Giorgio Cracco, Alberto Tenenti. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1997. 159–236.

Varjú Elemér: *Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigismunds (1410–1437).* Verzeichnet von Wilhelm Altmann. 1. und 2. Lieferung. Innsbruck 1896–1897. Könyvismertetés. Turul, 15. évf. (1897) 44–47.

Verci, Giambattista: *Storia della Marca Trivigiana e Veronese.* Tomo 19. Venezia: Giacomo Storti, 1791.